

УДК 378.014.553:37.035.91-057.875

Семанчина В. О.*

МІСЦЕ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА

У статті розглядаються лідерські якості майбутнього керівника та соціально-педагогічні умови формування цих якостей у діяльності студентського самоврядування. Проводиться порівняльний аналіз наукової літератури з метою розкриття понять «лідер» та «лідерські якості». Розкривається зміст поняття «студентське самоврядування». Визначаються головні завдання та функції студентського колективу. Доводиться, що саме в діяльності студентського самоврядування студент має змогу розвивати свій власний потенціал, самовдосконалюватись, бути рішучим та зваженим; набувати певних умінь та навичок, формувати власний світогляд та займати активну соціальну позицію, набувати лідерських якостей і ставати лідером студентського середовища та трудового колективу в майбутньому.

Ключові слова: студентське самоврядування, колектив, лідер, лідерство, лідерські якості, керівник.

Ставши на шлях поступу до європейських цінностей, приєднавшись до Болонського процесу, Україна вже сьогодні розпочала демократизацію вищої школи, задекларувавши сприяння та підтримку студентського самоврядування, яке може ефективно впливати не лише на підготовку майбутнього вчителя або викладача вищу, а також зробити вагомий внесок у формування управлінської культури майбутнього менеджера освіти на різних рівнях педагогічної системи.

Вивчення спеціальної літератури засвідчує, що тенденція до зміни застарілої концепції соціального управління в Україні та перехід на позиції нової управлінської парадигми, потреба якої теоретично обґрунтована в державних постановках і документах, органічно пов'язана з радикальними перетвореннями й реформуванням усіх аспектів життєдіяльності, зокрема й управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Вагомий внесок у вивчення історії розвитку студентського самоврядування вищої школи України зробили Ю. Кращенко, В. Мокляк, К. Потопа, О. Ступак та ін. У своїх наукових працях вони розкрили ключові питання організації процесу самоврядування, соціально-педагогічні умови його функціонування та вплив системи студентського самоврядування на виховання особистості та її управлінської культури в майбутній професійній діяльності. Водночас проблема формування лідерських якостей (однієї з основних складових професійної діяльності) майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу в діяльності студентського самоврядування по суті не знайшла свого відбиття в сучасній педагогічній науці [6, с. 10].

Проблему лідерства, розвитку лідерських якостей особистості висвітлено в дослідженнях вітчизняних (М. Гаврилюк, О. Євтихов, Н. Жеребова, Р. Кричевський, А. Лутошкін, Б. Паригін, А. Петровський, О. Уманський, О. Чернишов та інші) і зарубіжних (Е. Богардус, К. Берд, К. Бланшар, М. Вебер, Р. Стогдилл, П. Херсі, Ф. Фідлер та інші) науковців.

Аналіз останніх досліджень дає змогу говорити про те, що питання формування управлінської культури майбутніх керівників та розвиток їх лідерських якостей є нагальним у наш час. Тож, зважаючи на це, ставимо собі за мету показати місце студентського самоврядування у процесі формування лідерських якостей майбутнього керівника.

Так, у працях А. Макаренка та В. Сухомлинського розкрито проблеми виховання лідера в колективі, формування сприятливих умов для життєдіяльності колективу

* © Семанчина В. О.*

та безпосередньо розвиток міжособистісних відносин між його членами. Основну увагу в своїх роботах вони приділяють колективній праці, бо саме праця та очікування спільного результату дає можливість кожній людині розкритись особисто. «Праця має стати смыслом життя, джерелом натхнення й радості колективу та особистості. Трудове натхнення, радість праці, одухотворення трудовою творчістю – могутня духовна сила, що зближує людей, пробуджує в дитини перше почуття, на основі якого поступово утверджується громадянська гідність, почуття потреби в зближенні з іншою людиною, у віддачі їй своїх духовних сил, у переживанні відповідальності за іншу людину. Це почуття потреби в іншій людині, що породжується колективною працею, і є найважливішим у всьому трудовому житті колективу» [7, с. 138].

Таким чином, саме колектив стає рушійною силою для розвитку особистості. За допомогою колективної діяльності людина отримує вміння співпрацювати з іншими, налагоджувати корисні контакти, оволодіває навичками міжособистісного спілкування та культури суспільної взаємодії, вчиться чітко формулювати цілі та розподіляти обов'язки між всіма членами колективу. Колектив надає змогу кожному з членів обіймати відповідальну посаду (за чіткого розподілення ролей) та виявляти свої лідерські якості. Жодна людина не зможе бути лідером поза межами певного колективу, бо саме колектив є тим підґрунтям, на основі якого формується майбутній лідер.

Виходячи з усього вищезазначеного, вважаємо за потрібне, по-перше, розкрити поняття «студентське самоврядування» та описати головні напрямки діяльності.

Реформа вищої школи, демократизація суспільних відносин у ній суттєво розширили студентське самоврядування та дали змогу масово залучити молодь до управління справами і передусім брати участь у вчених радах університетів, інститутів, факультетів. Це ознака демократії – надання юнакам і дівчатам самостійності, підвищення їх відповідальності за якість навчання і виховання.

Студентське самоврядування багатогранне. Воно охоплює різні сфери діяльності, сприяє зростанню соціальної активності, ініціативи, розвиває організаторські, управлінські та інші здібності, які необхідні в подальшій роботі, в якісно нових умовах переходу до ринкової економіки.

Самоврядування – самостійна громадська діяльність студентів з реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, що визначається ректоратом, деканатами і здійснюється молоддю, дозволяє залучати її енергію на вдосконалення навчального процесу і разом з тим уникати суб'єктивізму при прийнятті рішень керівництвом [3, с. 28].

Студентське самоврядування – це право та реальна здатність академічної громади, яке гарантується державою, самостійно або через представницькі органи вирішувати питання, віднесені до компетенції студентського самоврядування (Закон України «Про студентське самоврядування»).

У контексті Болонського процесу студентське самоврядування розглядається як невід'ємний елемент освітньо-виховного середовища вищої школи. Студентське самоврядування функціонує на всіх рівнях: академічна група, факультет, гуртожиток, університет тощо. У вищих навчальних закладах органи студентського самоврядування (ОСС) є підґрунтям у набутті організаторських і управлінських здібностей, які стануть у нагоді майбутнім фахівцям.

Сучасний студент володіє достатньо високим рівнем самосвідомості, розвиненою сферою потреб. Але його суб'єктна активність не реалізується на рівні реальної діяльності в системі студентського самоврядування як реального простору вияву його творчих здібностей в суспільно значущій діяльності [2, с. 144].

Одним із важливих виявів суб'єктності є здатність до самоврядування. При цьому формування суб'єктної позиції, яка дозволяє своєрідно й активно ставитися до змін

ситуації та дієво виявляти себе, стає основою розвитку й удосконалення управління в цілому як функції самоорганізованої системи.

Самоорганізовані та самоврядні структури є тим середовищем, яке формує суб'єктну активність і відповідальність індивідів, а це закріплює самоорганізовані начала у відтворенні соціальних організмів, різних соціальних структур.

Виходячи з вищезазначеного, студентське самоврядування розглядається як «сприятливе» середовище для формування особистості, самореалізації кожного з членів студентського колективу, засвоєння активної соціальної позиції. У діяльності органів студентського самоврядування студент набуває необхідних знань і вмінь для подальшої трудової діяльності, навчається чітко формувати цілі та шляхи їх досягнення, відстоювати свої права та виконувати обов'язки, засвоює правила поведінки в трудовому колективі та залучається до процесів ділового спілкування на різних рівнях взаємодії. Обіймаючи керівні посади в самоврядуванні, особистість має змогу виявити свої лідерські якості та вміння організувати та координувати колектив, вирішувати спільні проблеми студентського мікросередовища та планувати творчу, активну дозвілєву діяльність колективу.

То яке ж місце студентського самоврядування в формуванні лідерських якостей студентів сьогодні, працівників завтра та керівників установ у майбутньому? Чи можна бути успішним керівником не будучи при цьому лідером?

Для того, щоб остаточно визначитись з тим, що ж таке лідерство, слід порівняти його з поняттям «управління» [5, с. 4].

Поняття «лідер» і «керівник» мають багато спільного. Той і інший організують, спонукують групу на вирішення поставлених перед нею завдань, визначають вибір засобів їхнього вирішення. Разом із тим ці поняття далеко не тотожні. Розходження понять «управління» і «лідерство» пов'язано з існуванням у будь-якій організації двох типів відносин – формальних і неформальних.

Лідерство – це процес впливу на людей, породжений саме системою неформальних відносин, а управління передбачає насамперед наявність чітко структурованих формальних відносин, через які воно реалізується, а роль керівника ніби визначена формальною структурою його функцій (як правило, право на застосування санкцій і т.ін.). Лідерство, навпаки, формується спонтанно, стихійно, на рівні напівсвідомлених психологічних переваг. Отже, можна виокремити такі основні відмінності між лідером і керівником:

Бути лідером і бути керівником – це не одне й те ж.

Вплив керівника ґрунтується на владі та її джерелах, лідерство ґрунтується на процесі соціального впливу і на взаємодії в організації.

Управління передбачає взаємозв'язок «керівник-підлеглий», лідерство – «лідер-послідовник».

Керівник є в першу чергу формальним лідером, але саме лідерство визначає наявність неформальної основи. Можна бути керівником, але не бути лідером.

Лідерство відрізняється від керівництва меншою стабільністю, тому що залежить від настрою групи, характеру ситуації і не підкріплено, на відміну від керівництва, системою правових санкцій.

Процес управління визначається не тільки внутрішньогруповими, але й зовнішніми обставинами (наприклад, зв'язками з іншими організаціями), тоді як лідер вирішує тільки проблеми, що виникають у групі;

Лідер діє усередині групи, а керівник зв'язує групу з іншими соціальними системами [4, с. 23].

Таким чином, з огляду на вищевикладене можна дати такі визначення.

Лідерство – це тип управлінської взаємодії, який ґрунтується на більш ефективному для певної ситуації поєднанні різних джерел влади і спрямований на спонукання людей до досягнення загальних цілей.

Лідер – особа, що має загальне визнання групи, до якої прислухаються і яка здатна вести за собою людей.

Відомо багато якостей, властивих визнаному лідерові, і всі вони різні:

- далекоглядність;
- розважливність;
- уміння об'єктивно оцінити якості своїх підлеглих;
- енергійність;
- рішучість;
- послідовність;
- здатність до емпатії та співчуття;
- самопізнання та самовдосконалення;
- особисті здібності.

Оволодіння такими якостями дає змогу особистості стати не тільки лідером, а й керівником будь-якого колективу: планувати та координувати його діяльність, спрямовувати внутрішній потенціал усіх членів на досягнення спільних цілей та сформувати перспективні лінії розвитку колективу.

Розкривши поняття «лідер», «лідерські якості» та окресливши зміст поняття «студентське самоврядування», ми розуміємо, що останнє відіграє значну роль у формуванні лідерських якостей майбутніх керівників. Бо саме в діяльності самоврядування студент має змогу розвивати свій власний потенціал, учитися, самовдосконалюватися, бути рішучим і зваженим одночасно набувати певних умінь та навичок, формувати власний світогляд і займати активну соціальну позицію, набувати лідерських якостей та ставати лідером студентського середовища.

Отже, сьогодні студентське самоврядування відіграє значну роль у відстоюванні прав та інтересів студентів, вихованні їх лідерських якостей, в організації раціонального дозвілля молоді.

Студентське самоврядування – це той осередок, в якому відбувається зростання майбутнього керівника. Воно є важливим фактором, що спрямований на забезпечення виконання студентами власних обов'язків та відповідальності за доручену справу, зростання соціальної активності молоді і формування громадської позиції, виховання духовності та культури, забезпечення гармонійного розвитку особистості.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні впливу діяльності органів студентського самоврядування на формування управлінської культури майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Література:

1. Бойко І. І. Професійна компетентність керівника закладу освіти як складова його професійної культури / І. І. Бойко // Педагогічний дискурс. – 2009. – Вип. 5. – С. 25-28.
2. Витоки педагогічної майстерності / О. В. Ганжа // Збірник наукових праць. – Полтава, 2011. – № 1 (19). – С. 26-29.
3. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III // Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання. Нормативний збірник / за заг. ред. М. Ф. Степка, Л. М. Горбунової. – К. : ФОРУМ, 2007. – С. 81-94.
4. Логінов І. П. Професійні навички менеджера: рефлексивна парадигма : навчальний посібник / І. П. Логінов, Н. А. Неволіна, – К., 2009. – С. 348.
5. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О. І. Мармаза. – Х. : Основа, 2005. – 176 с.

Семанчина В. О.

МЕСТО СТУДЕНЧЕСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ
ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ БУДУЩЕГО РУКОВОДИТЕЛЯ

В статье рассматриваются лидерские качества будущего руководителя и социально-педагогические условия формирования этих качеств в деятельности студенческого самоуправления. Раскрывается содержание понятия «студенческое самоуправление». Определяются главные задачи и функции студенческого коллектива. Доказано, что именно в деятельности студенческого самоуправления студент имеет возможность развивать свой собственный потенциал, самосовершенствоваться, быть решительным и взвешенным; приобретать определенные умения и навыки, формировать собственное мнение и занимать активную социальную позицию, приобретать лидерские качества и становиться лидером студенческой среды и трудового коллектива в будущем.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, коллектив, лидер, лидерство, лидерские качества, руководитель.

Semanchina V. O.

PLACE OF STUDENT'S SELFMANAGEMENT IN THE PROCESS
OF FORMING OF LEADER QUALITIES OF FUTURE MANAGER

The article deals with leadership and with future leader in new social and pedagogical conditions. Forming of leader qualities in the activities of student's selfmanagement is shown. A comparative analysis of scientific literature in order to uncover concepts of a «leader» and «leadership qualities» is done. The content of concept of «student's selfmanagement» is described. We study European experience of forming of student's collective and current state of implementation of citizenship of a student in the context of Bologna process, where student's selfmanagement is seen as an essential element of educational and upbringing part of high school. We defined the main tasks and functions of students. It is proved that it was the activity of student's selfmanagement which gave opportunity to develop its own capacity to learn, to cultivate, to be resolute and measured at the same time; to acquire certain abilities, skills and habits, to form its own opinion and to take an active social position, to acquire leadership skills. It was mastering of qualities which allowed to every individuality to become not only a leader, but the leader of any collective: to coordinate plans and different activities, to do all the best for its members to achieve common goals and to form lines of perspective development of concrete collective. So now student's selfmanagement plays a significant role in defending rights and interests of students, develops their leader skills, organizes youth leisure. Student's selfmanagement can be a real lighthouse for future leader.

Keywords: student's selfmanagement, collective, leader, leadership, leader qualities, manager.

Рецензент: Моїсєєв С. О.